

BHAGAVAD GITA

Vertaald uit het Sanskriet
door drs. C. Keus

AnkhHermes

In de Patroon-serie verzamelt AnkhHermes de poëtische wijsheid van de wereld. Ook verschenen in deze reeks:

Lao Tzu/Ursula K. Le Guin – *Tao Te Ching*

Rumi – *Het kleine boek van het leven*

Hafiz – *Verzen uit het boek van de ziel*

Marcus Aurelius – *Overpeinzingen*

Rabindranath Tagore – *Wijzangen*

Serie: Patroon

Deze herziene en uitgebreide editie is eerder uitgegeven onder dezelfde titel.

Vertaling C. Keus

Omslag Villa Grafica

Binnenwerk Stampwerk

NUR 728

ISBN 9789020220940

ISBN e-book 9789020220957

© 2023 Uitgeverij AnkhHermes, onderdeel van VBK|media, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden gereproduceerd, op welke manier dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in het geval van korte aanhalingen gebruikt in beschouwende artikelen of recensies uiteraard met vermelding van de bron.

Uitgeverij AnkhHermes vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

www.ankh-hermes.nl

INHOUD

Woord vooraf door Arthur Eaton 7

Inleiding door C. Keus 11

1. De yoga van de neerslachtingheid van Arjuna 25
2. De yoga volgens de sankhya 33
3. De yoga van handeling 45
4. De yoga van wijsheid 53
5. De yoga van verzaking van handeling 61
6. De yoga van het schouwen van het Zelf 67
7. De yoga van wijsheid en kennis 75
8. De yoga van het onvergankelijke, oneindige
Brahman 81
9. De yoga van de koninklijke kennis en het koninklijk
geheim 87
10. De yoga van majesteit 93
11. De yoga van het visioen van de vorm van het Al 99
12. De yoga van toewijding 109
13. De yoga van het onderscheid tussen het veld en de
kenner van het veld 113
14. De yoga van de non-identificatie met de drie
guna's 119
15. De yoga van eenwording met Purushottama 125
16. De yoga van het onderscheid tussen het goddelijke en
het demonische 129

17. De yoga van de drie soorten van geloof en
vertrouwen 133
18. De yoga van bevrijding door zelfverzaking 139

Noten 151

Over C. Keus 165

Over Arthur Eaton 167

INLEIDING

C. Keus

In het zesde boek van de *Mahabharata*, het Indiase epos dat de strijd op leven en dood tussen de nauwverwante stammen van de Pandava's en Kaurava's beschrijft, vindt men de *Bhagavad Gita*, het ethische, religieuze en filosofische leer-dicht in achttien hoofdstukken en het heilige boek van een vishnuïtische sekte, de Bhagavata's. In de loop van de eeuwen verkreeg de *Bhagavad Gita* ook buiten India algemene bekendheid en in de negentiende eeuw begon het werk weerklank te vinden in het Westen. Europese geleerden hebben zich intensief beziggehouden met de historiciteit van de *Bhagavad Gita* en met de vraag hoe dit boek met zijn op rede gebaseerde leringen juist op die plaats in de *Mahabharata* was terechtgekomen, in dat geheel van mythologische en historische verhalen. Volgens hen was de invoering willekeurig. Indiase pandits – geleerde hindoes – hebben zich niet druk gemaakt om deze conclusie. Het is hun alleen te doen om het inwijdingsverhaal, met zijn leringen en de innerlijke beleving van die leringen.

Het eerste wat opvalt is dat het eerste hoofdstuk van de *Bhagavad Gita* geheel aansluit op het *Mahabharata*-verhaal over de strijd van de Pandava's, de vijf zonen van Pandu, en de Kaurava's, de honderd zonen van Dhritarashtra, op het veld van de Kuru's. Immers: de mythen, die een levende werkelijkheid zijn, vertellen de mens die open is in vele vormen

en schakeringen deze opperste waarheid: ‘Mens, gij zijt Dat.’ Alle figuren uit deze mythen, zoals deva’s, asura’s, apsarasa’s, naga’s, rakhasa’s, alsook mensen, dieren en dingen vertegenwoordigen een aspect of werking van het Goddelijke in ons. In onze nuchtere, verstandelijke termen zijn het krachten, vermogens, tendensen die werkzaam zijn of tot werkzaamheid gebracht kunnen en moeten worden in de macrokosmos en dus ook in de microkosmos, in het hart van de mens – het veld waar de strijd tussen licht en duisternis zich afspeelt.

De tweede opvallendheid is dat er vele passages zijn die duidelijk maken dat de *Bhagavad Gita* behalve op mythen ook stoelt op een eeuwenoude cultus van rituelen en offerceremoniën. Van oudsher heeft men in India het heilige benaderd vanuit het gezichtspunt van het offer. Immers: door zichzelf te offeren houdt de Godheid het leven in stand. En daarom moet de mens, zich offerend, aanvaardbaar worden voor de Godheid. En bovenal moet hij bij alles wat hij ontvangt zijn dankbaarheid tonen. Dankbaarheid verbindt ons regelrecht met de goddelijke krachten, de deva’s, en dus met de Allerhoogste Heer (hoofdstuk 3, vers 12-20).

Rishi’s – Indiase wijzen en zieners – hebben daarom vanouds de planten- en dierenoffers van de brahmaanse priesters als waardeloos surrogaat verworpen. Altijd weer legden ze de nadruk op het offer van het kleine zelf, het ik, aan het Zelf, als het enig waardevolle. Met andere woorden: de mens moet komen tot de ervaring van de eenwording (yoga) van het door discipline (sadhana) gelouterde en gerijpte ‘zelf’ met de volheid van het oneindige, eeuwige, onvergankelijke Zelf.

Hiervoor gebruikt men vanouds het beeld van ‘de regendruppel die één wordt met de oceaan’, en dan bewust deel heeft aan het leven en bewegen van de oceaan: ‘de druppel is de oceaan’. Offerandes brengen op schalen, bestaande uit acht,

elf of twaalf aan elkaar gekitte scherven – zoals ritueel was voorgeschreven, zonder dat men er zich rekenschap van gaf waarom – bracht volgens de rishi's geen mens, hoe vroom of toegewijd ook, tot verlichting en eenwording.

Beter was het in eenzaamheid te mediteren op elk onderdeel van het offer – de offerdieren, -vuren, -spijzen, -schalen, -gereedschappen; de lofrecitaties, hymnen, gebeden, spreuken enzovoort – en zich ermee te identificeren en aan de Godheid op te dragen. Anders gezegd: de mens die door het offer de eenheid met de Godheid wenste te beleven moest, bijvoorbeeld door identificatie met het offerdier, de doodservaring, het loskomen van de ik-identificatie en het opgaan in het Goddelijke bewust doormaken en zich aldus volkomen bevrijden van de waan van het onwerkelijke, vergankelijke 'ik' en tot het besef komen 'ik ben Hij', 'ik ben Dat', Soham (dit is wat men kan beleven in savasana, de lijkhouding). Dit alles, maar dan uitgebreid met een heel belangrijk weten: 'dat wat ik offer is in wezen de Allerhoogste Heer', brengt het offeren op het hoogste niveau. Dan wordt het hele gebeuren in feite: het Zelf als de offeraar, offert het Zelf als het offer aan het Zelf, de Allerhoogste Heer (hoofdstuk 4, vers 24).

Zo wordt ten slotte elke handeling die men verricht tot een offer aan de Allerhoogste Heer, Purushottama. En dan is het zaak de waarschuwing die door de hele *Bhagavad Gita* telkens klinkt ter harte te nemen: 'geef de vruchten van handeling op', verricht geen handeling met het oog op succes; verricht handeling overeenkomstig het innerlijk weten: niet het door de guna's begrensde, verblinde zelf (ik), maar het Zelf doet het; hiermee bevrijdt u zich van oude karmische schuld en vormt u geen nieuw karma (hoofdstuk 3, vers 9 en 19).

Alle richtingen van yoga zijn in de *Bhagavad Gita* te vinden, ook de hatha- en de tantra-yoga, maar die worden niet in de

tail uitgewerkt. Dat is wijselijk aan de yoga-scholen overgelaten. De leringen van de oorspronkelijke yoga en sankhya, die elkaar aanvullen, zijn grotendeels opgenomen in de vedanta-yoga.

Het is de grote verdienste van de Indiase geleerde Patanjali dat hij inzag dat yoga integraal is en dat hij de leringen van de diverse systemen – jnana-, bhakti-, karma- en hatha-yoga – tot een geheel heeft samengevoegd in de Yogasoetra's, later door zijn dankbare leerlingen raja-yoga genoemd. De systemen zijn in de *Bhagavad Gita* duidelijk te herkennen.

De verzen 12-25 uit het tweede hoofdstuk geven antwoord op de vraag 'Wie ben ik?', waarmee het weten (jnana) zich bezighoudt. Hoofdstuk 3 en 4 houden zich, in aansluiting hierop, bezig met karma-yoga, de yoga van handeling en niet-handeling. Handeling is de gebondenheid aan het verlangen naar de vruchten van de handeling, terwijl niet-handeling vrij is van alle verlangen naar die vruchten. Het vijfde hoofdstuk beschrijft het proces van ontwikkeling tot ware wijsheid in de mens die, uitgaande van de werkhypothese van het tweede hoofdstuk, de begeerteloosheid van hoofdstuk 3 en 4 beoefent. Hoofdstuk 6 is gericht op alle details van de meditatie (verzen 12-27) en op de bewuste beleving van hem die aldus mediteert.

Duidelijk aanwijsbaar is de invloed van het boeddhisme en met name van ahimsa, het concept van geweldloosheid: niet schaden, geen weerstand bieden maar incasseren, waardoor de mens de volheid van de leegte, de gelukzaligheid (ananda) van de stilte ervaart.

En zo belicht ieder hoofdstuk van de *Bhagavad Gita* – die, zoals blijkt uit het onderschrift van hoofdstuk 1, een Upanishad is, oftewel: een heilige filosofische verhandeling – een bepaald aspect van bewustwording van de mens, of zoals men het ook kan formuleren: de ontplooiing van het

Goddelijke dat altijd aanwezig is in het menselijk bewustzijn.

Als wij de voorgeschiedenis van de *Bhagavad Gita* bestuderen, moeten we vooral steeds voor ogen houden dat Sri Krishna, de neef, vriend en leraar van Arjuna, niet alleen een historisch persoon is (de zoon van Vasudeva en Devaki), maar ook en tegelijkertijd een avatar, een vleeswording van de god Vishnu. Volgens de yoga is alle bestaan een uiting van goddelijk leven, Atman. Brahman is de éne zonder een tweede (ekadvitiya), waardoor het Al wordt belevendigd en in stand gehouden. Krishna kent zichzelf als de ‘Ongeborene’, die in de belichaming van een menselijk wezen, uit aardse ouders geboren, daden verricht, zonder gehechtheid, om de wereld intact te houden (hoofdstuk 3, vers 22-24) en bewust terug te voeren tot God.

De vishnuïeten verkondigen nadrukkelijk deze opvatting van de verhouding: ‘God in de mens – de mens in God, narana-rayana’. De Godheid binnen in de mens is de eeuwige, onsterfelijke avatar in de mens. Krishna is de immanente God, die onze binnen- en buitenwereld activeert. Door hem, uit hem, voor hem bestaat, leeft, werkt, strijdt de hele mensheid. Krishna is de God, verborgen in alle handelingen, de God van het offer. En hij is de vriend van de volkeren. Arjuna is de edelmoedige, praktische mens van de daad, die door de reedeloze afgunst van zijn neef Duryodhana, de oudste van de honderd zonen van de blinde koning Dhritarashtra, gedwongen wordt tot de strijd.

Krishna tracht Duryodhana tot rede te brengen en toont zich aan hem in zijn goddelijke gestalte, maar Duryodhana ziet niets, begrijpt niets en probeert zelfs Krishna gevangen te nemen. Hoewel de avatar Krishna weet dat de oorlog onvermijdelijk opnieuw zal ontbranden, doet hij nog een laatste po-

ging de beide partijen met elkaar te verzoenen. Want al is in het goddelijk weten alles tegelijkertijd aanwezig, en dus ook het weten dat de strijd tussen de Pandava's en Kaurava's, tussen licht en duisternis, onvermijdelijk is en de uitslag ervan reeds bekend is, mag niets ongedaan blijven om hier op aarde vrede, rust en evenwicht te bewaren en te behoeden (predestinatie en vrije wil).

Krishna nodigt de beide neven uit om naar zijn paleis te komen, waar hij hun zal toestaan een wens te doen. Daar aangekomen vinden zij hem op zijn rustbank: de sluimerende Narayana. Duryodhana plaatst zich meteen aan het hoofdeinde, Arjuna gaat eerbiedig en bescheiden aan het voeteneinde zitten. Als Krishna ontwaakt valt zijn oog het eerst op Arjuna, die daarom als eerste zijn wens mag uiten, maar Duryodhana protesteert dat hij als eerste het vertrek is binnengegaan en de belangrijkste plaats heeft ingenomen en dat hij daarom het recht heeft als eerste gehoord te worden en de hem toegestane wens uit te spreken.

Krishna kijkt hem vriendelijk aan – de Goddelijke Heer kent immers geen voorkeur, is onpartijdig, heeft allen in gelijke mate lief – en staat hem toe te vragen wat hij wil. Met een triomfantelijke blik richting Arjuna vraagt Duryodhana alle strijdkrachten van Krishna om met hem te vechten tegen de Pandava's. Zonder aarzelen stemt Krishna daarin toe (want al wat een mens in vol vertrouwen vraagt van de Godheid krijgt hij, met vanzelfsprekend al de onvoorzienne gevolgen erbij) en wendt zich dan tot Arjuna: 'Alles wat ik bezit heb ik aan Duryodhana gegeven. Aan u kan ik alleen nog maar mijzelf schenken.'

Arjuna is daar geheel en al tevreden mee. Met Krishna aan zijn zijde zal hij steeds in het licht staan van Acyuta, de onwankelbare, onvergankelijke, onoverwinnelijke Heer. Hij vraagt Krishna of Hij zijn wagenmenner wil zijn.

BHAGAVAD GITA

HOOFDSTUK 1

De yoga van de neerslachtigheid van Arjuna

Om!

Hier begint het lied van de Gezegende Heer

Dhritarashtra sprak:

(1) Wat hebben de mijnen en de zonen van Pandu, die, verlangend naar de strijd, bijeengekomen zijn op het veld der gerechtigheid, het veld van Kuru, gedaan, Sanjaya?

Sanjaya sprak:

(2) Toen vorst Duryodhana het in slagorde opgestelde leger van de Pandava's had aanschouwd, naderde hij zijn leraar¹ en sprak deze woorden:

(3) Aanschouw, o Meester, dit machtige leger van de zonen van Pandu, opgesteld door de zoon van Drupada, uw begaafde leerling;

(4) Helden zijn zij, machtige boogschutters, die Bhima en Arjuna in de strijd evenaren; Yuyudhana, Virata en Drupada met zijn grote strijdswagen.²

(5) Dhrishtaketu, Chekitana en de moedige koning van Kashi; Purujit en Kuntibhoja en Shaibya, die stier³ onder de mannen;

(6) Yudhamanyu, de sterke, en Uttamauja, de dappere; Subhadra's zoon en de zonen van Draupadi⁴ in hun machtige strijdwegens.

(7) Verneem voorts, o beste der tweemaal-geborenen, wie onze bevelhebbers zijn, de aanvoerders van mijn leger; hun namen noem ik, opdat u het zult weten:

(8) Gij, o heer, en Bhishma, en Karna, en Kripa, steeds overwinnend in de strijd; Ashvatthama, Vikarna en ook Saumadatti;⁵

(9) En vele andere helden met verscheidenheid van wapens en werptuigen en allen bedreven in de krijg, en bereid hun leven voor mij te offeren.

(10) Toch schijnt ons leger, ofschoon door Bhishma aangevoerd, ontoereikend, terwijl hun leger, hoewel door Bhima aangevoerd, toereikend schijnt.⁶

(11) Laat daarom alle rangen, vastberaden in hun divisies op hun post staande, en ook gij allen, legeraanvoerders, Bhishma behoeden en beschermen.

(12) Om hem, Duryodhana, te bemoedigen, blies de oudste der Kaurava's,⁷ de roemrijke, door allen 'Grootvader' genoemde, op zijn hoornschelp en liet luid het gebrul van de leeuw weerklinken.

(13) Toen weerklonk plots het rumoer van de hoornschelpen, en paukenslag en tromgeroffel en hoorngeschal; er ontstond een vervaarlijk gedruis.

(14) Op hun prachtige, met schimmels bespannen strijdwaggen staande, bliezen ook Madhava⁸ en de zoon van Pandu⁹ op hun goddelijke hoornschelpen.

(15) Shri Krishna¹⁰ blies op zijn schelp, Panchajanya geheten; en op zijn schelp, Devadatta, blies Arjuna,¹¹ terwijl Bhima, de verschrikkelijke, blies op zijn machtige schelp, o Paundra.¹²

(16) Yudhishtira, de koninklijke zoon van Kunti, blies op Anantavijaya; Nakula op Sughosha en Sahadeva op Manipushpaka.¹³

(17) Zo ook Kashya,¹⁴ de machtige boogschutter, Shikhandi, de maharathi, met zijn geweldige strijdwagen; en eveneens Dhrishtadyumna en Virata en Satyaki, de onoverwinnelijke.

(18) Drupada en de Draupadeyas,¹⁵ o heer der wereld, en Saubhadra, de machtigarmige, allen bliezen zij van alle kanten op hun diverse hoornschelpen.

(19) Het onstuimig tumult verscheurde het hart van de zonen van Dhritarashtra, zo vervulde het hemel en aarde van gedruis.

(20) Toen de zoon van Pandu, Arjuna – wiens helmteken Hanuman, de aap, was – de zonen van Dhritarashtra in slagorde geschaard zag, en een regen van pijlen de strijd zou ontketenen, hief hij zijn boog op.